

OSNIVAČKI KONGRES

PROGRAM CRNOGORSKE EVROPSKE PARTIJE

Podgorica, 26. novembar 2023. god.

POLAZIŠTA, VRIJEDNOSTI I CILJEVI CRNOGORSKE EVROPSKE PARTIJE

Odluka da osnujemo Crnogorsku evropsku partiju (CEP) je, prije svega, naša moralna, građanska, demokratska, državotvorno-nacionalna i emancipatorska obaveza. To je misija koju namjeravamo izvršiti u današnjim delikatnim i turbulentnim odnosima u našem društvu. Potenciramo da je to naša rodoljubiva dužnost, sa plemenitim ciljem da pokušamo, organizovano i politički, u skladu sa postulatima međunarodnog prava, Ustava Crne Gore i domaćeg zakonodavstva, zaustaviti nepovoljan i negativan proces urušavanja društvenih i državnih temelja, prije svega vrijednosti Crne Gore kao sekularne države.

Crnogorsku evropsku partiju formiramo sa ciljem kako bi organizovanim demokratskim političkim djelovanjem doprinijeli da bi se bolje i uspješnije zaštitila i učvrstila nezavisnost države Crne Gore i stabilizovala njena poljuljana međunarodna reputacija. Naša država treba da se kreće stazom punih evropskih integracionih procesa koji su ozbiljno dovedeni u pitanje. Naši građani, partije u Crnoj Gori, državni organi, institucije i unutrašnji faktori vlasti i moći moraju da budu svjesni činjenice da je Crna Gora nezavisna i međunarodno priznata država i da su njeno dostojanstvo i suverenost neupitni, te da Crna Gora neće i ne smije pristati da bude kolonija ili gubernija bilo koga ili bilo čija, no slobodna zemlja koja čvrsto i principijelno njeguje i brani svoj suverenitet i ne pristaje na vazalni položaj. Toga moraju da budu svjesni i destabilizirajući faktori izvan Crne Gore.

Težimo da Crna Gora umješnom politikom, bez lutanja, ostvari dostojanstvenu poziciju u međunarodnim odnosima. Neophodno se sasvim okrenuti zapadnoj civilizaciji, kojoj Crna Gora treba po svemu da pripada, cijelim društvenim i državnim bićem, a ne samo formalno i deklarativno. Naša politika je odlučna, nepokolebljiva i potpuna privrženost punopravnom članstvu Crne Gore u NATO jer mi dosljedno baštinimo NATO sistem bezbjednosti i odbrane, njegov vrijednosti politički i idejni poredak. Odlučno osuđujemo brutalnu vojnu agresiju Rusije na nezavisnu državu Ukrajinu i snažno podržavamo oslobodilačku borbu ukrajinskog naroda protiv zlocinacke ruske agresije, borbu Ukrajine za svoju slobodu, nacionalni, državni subjektivitet i suverenitet.

Svjesni smo činjenice da je naša država faktički zaustavljena u evropskim integracijama, da ona stagnira, čak i nazaduje u njima. Zato se za njen evropski put moramo mnogo snažnije i jasnije boriti. Konstituišemo našu partiju da bi adekvatno štitili i potvrđivali jezički, kulturni i religijski crnogorski nacionalni identitet. Jednako ćemo ce se zalagati da se se zašтите i u punom smislu afirmišu i nacionalni identiteti i prava manje brojnih naroda u Crnoj Gori, saglasno Ustavu Crne Gore. Kao politička partija borićemo se za ponovnu afirmaciju građanske, višenacionalne i viševjerske strukture našeg društva, društva zasnovanog na principima jednakosti i evropskim demokratskim strandardima.

Crnoj Gori je potrebno ozdravljenje i nova energija. Energija bez kalkulacija, sa ljudima spremnim da djeluju u političkoj utakmici jasno i bez uzmaka, bez profilerskih namjera, stameno u akciji za pravedno društvo u Crnoj Gori. Djelovaćeno legitimno i ustavno protiv rasprostranjenih, štetnih i retrogradnih procesa razarajućeg djelovanja velikosrpskog kleronacional-šovinizama koji devastiraju biće Crne Gore, njen ustavni sistem i postulate građanske države i društva. Među političkim legitimnim barijerama tim negativnim procesima mora biti Crnogorska evropska partija, čije će djelovanje vjerujemo za Crnu Goru biti motivaciono, emancipatorsko i ljekovito. Možemo i hoćemo zaustaviti loše trendove pasivizma, malodušnosti, razočarenja, defetizma, neorganizovanosti i dezorjentisanosti koji su jako izraženi kod političkih i drugih snaga bivšeg političkog suverenističkog bloka. Smatramo da su malodušnost, defetizam

i pasivizam ravni kapitulaciji i to ne prihvatamo kao stanje ni soluciju. Odlučni smo na organizovanu, politički legalnu akciju za pravo, čast i slobodu Crnu Gore. Za emancipaciju i evropeizaciju naše Crne Gore.

To ćemo raditi bez trulih kompromisa i bez primisli da bi se mogla prihvatiti bilo kakva politička kapitulacija pred reinkarniranim ili povampirenim nasrtajima na sekularni ustavni karakter Crne Gore. Postojani smo, ustavno i zakonski na braniku Crne Gore koja je izložena negaciji i oduzimanju prava nacionalnim Crnogorcima i drugim ravnopravnim manje brojnim narodima u njoj. Mi pokazujemo da nam nije prihvatljivo, jer to nije legalno ni legitimno, da je bilo koji Crnogorac ili građanin Crne Gore spreman na predaju ili prodaju Crne Gore za srebrenjake, položaje ili bilo kakve apanaže, sinekure. Mi smatramo da se države i nacije ne mijenjaju kao što se razmjenjuje ili trguje roba na pazaru. Ne prihvatamo da budemo oportunisti, a najmanje da kupimo mrvice sa tuđe trpeze. Jedino što nam pristoji je da se časno, pošteno, hrabro i etički borimo za Crnu Goru i njeno dostojanstvo, za nacionalna prava Crnogoraca i drugih nacija egalitarno u demokratkoj zajednici slobodnih ljudi i građana, u zakonitoj političkoj borbi, na koju smo prinuđeni, za spas države i nacije kojoj svim svojim bićem pripadamo. Oni koji misle da građansko i nacionalno ne stanuju zajedno griješe, jer je nacionalno izraz građanskog, a građansko izraz nacionalnog, visenacionalnog i multivjerskog. Oni čine nerazdvojno jedinstvo Crne Gore. Ravnopravnost svih građana i kolektivnih identiteta neophodan je uslov skladnog života u Crnoj Gori.

Ne može se graditi i čuvati Crna Gora ako se Crnogorci asimiluju, ako im se briše, prepravlja i krade istorija, ako im se otima državna, nacionalna i kulturna baština i daje drugima u svojini ili posjed, ako se Crnoj Gori oduzimaju njeni vitalni resursi i koriste na način koji nije dobar za Crnu Goru i njene građane. Što ne želimo za sebe, ne želimo i nećemo ni drugima da se dešava. Pravo prestaje tada kad počne njegova zloupotreba. Držimo se principa ne čini drugima ono što ne želiš da drugi učini tebi.

Naši prioritet su zalaganje za puni ekonomski suverenitet i napredak Crne Gore, borba protiv zloupotreba vlasti, nezakonitog bogaćenja, organizovanog kriminala i korupcije koji su pogubni po crnogorsko društvo. Gradićemo Crnu Goru kao državu slobodnih ljudi jednakih šansi, kao društvo u kome će socijalna pravda, demokratska prava i slobode biti na najvišem nivou. Beskompromisno smo opredijeljeni za državu bez diskriminacije na ličnoj, nacionalnoj, kulturnoj, vjerskoj, rasnoj, rodnoj ili bilo kojoj drugoj osnovi.

Crnogorska evropska partija će se zalagati za bolji život građana Crne Gore i za što veća prava socijalno ugroženih slojeva stanovništva. Insistiraćemo da se adekvatno zakonski zaštite, u državnom i društvenom interesu, infrastrukturni sistemi, prirodni resursi na izvornim principima ekološke države, kao i privredni potencijali Crne Gore i da se njima upravlja savjesno i odgovorno u javnom interesu. Bićemo uporni u angažmanu da enormna prirodna bogatstva Crne Gore budu valorizovana na zakonit i kvalitetan način i da budu u funkciji boljeg života naših građana, ekonomskog razvoja društva i države. Ljudski resursi su ogromno bogatstvo i mi ćemo nastojati da se stvori povoljan društveni ambijent da stručnjaci iz naše zemlje ne moraju više napuštati Crnu Goru i odlaziti na rad u inostranstvo đe ostvaruju normalnu zaradu i pristojan život, već da to mogu ostvariti u sopstvenoj državi. Uvjereni smo da je za napredak Crne Gore neophodno da se cijeni i valorizuje znanje na adekvatan način, a znanje je najveći kapital na kome počiva društveni i državni progres.

Posebno ćemo se boriti za očuvanje i zaštitu kulturne baštine, njegovanje i progres multikulturalnog života u Crnoj Gori i kreativnog duha pojedinaca. U tom smislu Crnogorska evropska partija će se boriti protiv dosadašnjeg neadekvatnog odnosa državnih vlasti prema našoj

dijaspori i da naša dijaspora bude više integrisana u politički i drugi život u matičnoj državi, ma đe se naši građani nalazili. Smatramo da naša dijaspora po svemu zasluđuje puno bolji tretman i drugačiji odnos prema njoj nego što je to do sada bio slučaj. Naša dijaspora je blago Crne Gore i ona se mora posebno vrjednovati i uvađuavati.

Nema Crne Gore bez Crnogoraca, niti sa potlaćenim ili diskriminiranim Crnogorcima kojima se onemogućava pristup Vladi i drugim državnim organima i mjestima na kojima se donose odluke. Mi ćemo se ustavnim i zakonskim sredstvima boriti da budemo relevantna politička parlamentarna snaga koja će odlučivati o formiranju vlasti samostalno ili u koaliciji na zdravim i principijelnim osnovama sa nama ideološki, programski srodnim strankama. Mi nijesmo za koristoljubive, nepincipijelne i neideološke političke, izborne ili postizborne koalicije. Sa Crnom Gorom ne smije biti bilo kakve i bilo s kime pogodbe ili trgovine, niti nikakvih političkih saveza sa onim političkim i drugim subjektima koji joj ne čine i ne misle dobro i koji nijesu djelima i iskreno za njeno članstvo u NATO-u i za proces njene integracije u EU.

Smatramo da Crnogorska evropska partija treba da pomogne da Crna Gora krene putem oporavka, da se zaštiti i afirmiše crnogorski nacionalni identitet, koji ne počiva i nikad nije počivao na osporovanju, diskriminaciji ili uskraćivanju prava drugih građana, identiteta, nacija i vjera. Naprotiv, Crnogorska evropska partija može i želi da doprinose da se ojača Crna Gora i da se ona udalji od provalije u koju se konstantno već duđe vrijeme gura od činioca vlasti i centara moći. Crnogorska evropska partija, ne želi da se Crna Gora pretvara u federaciju naroda ili nacija, jer je Crna Gora unitarna drzava, onakva kakvom je njen Ustav propisao. Ne želimo i nećemo biti stranka koja će biti kopija, produžena ruka, satelit ili ekspozitura bilo koje druge stranke i bilo kog postojećeg političkog ili drugog subjekta. Nijesmo partija političkih i drugih vodonoša, koji bi radili za nekog drugog, posredno ili neposredno, za bivšu ili aktuelnu vlast. Posvećeno ćemo raditi samo za dobro Crne Gore, a ne za bilo koga drugoga. Bićemo opoziciona partija, koja ima jasan otklon kako od bivše vlasti, i svih anomalija koje je napravila, tako i od režima koji je nastao nakon 30. avgusta 2020.godine, za koga smatramo da je nanio ogromnu štetu Crnoj Gori i njenim vitalnim državnim i nacionalnim interesima. Nećemo biti podupirač bilo koje druge patrije, već autentična partija koja će posve samostalno i nezavisno odlučivati o svim političkim pitanjima i to preko svojih stranačkih organa. Naša svetinje je naša drzava koja treba da bude zemlja pune vladavine prava, država ustrojena na principima uspostave pravednog društva, u kojoj će pravosuđe biti stvarno nezavisno, država ravnopravnih građana, nacija i vjera, država bez diskriminacije i asimilacije drugih identiteta. Mi smo partija koja okuplja rodoljube Crne Gore svih nacija i vjera odane njenom Ustavu, i koji će se boriti za njen sveukupni prosperitet. Za nas je država Crna Gora domovina, a ne imovina.

SVE ZA CRNU GORU, CRNU GORU NI ZA ŠTO!!!

LJUDSKA PRAVA I SLOBODE

Ljudska prava su temeljna vrijednost našeg političkog programa. Privrženii smo punom poštovanju i primjeni univerzalnih ljudskih prava i sloboda, građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih, kako individualnih, tako i kolektivnih. Vjerujemo da svaki pojedinac, bez obzira na svoj rod, rasu, vjeru, nacionalnost, seksualnu orijentaciju ili bilo koju drugu ličnu karakteristiku, zasluđuje pristojan, slobodan i pošten život. Mi smo privrženii zaštiti, promociji i ostvarivanju ljudskih prava na svim nivoima društva.

Ljudska prava su univerzalna i nedjeljiva. To znači da su ista prava primjenjiva na svakoga bez izuzetka, i niko se ne može postaviti iznad njih i iznad drugoga. Naša politička partija će se saglasno Ustavu Crne Gore, zalagati za jednakost svih građana pred zakonom i težiti da nijedan pojedinac u društvu ne bude diskriminisan na osnovi svojih ličnih karakteristika.

Nepovredivost ljudskog života je neotuđivo pravo. Zalažemo se za dosljednu primjenu zakona kako bismo osigurali sigurnost svih građana. To uključuje nultu toleranciju na nasilje, posebno nasilje nad ženama, decom i ranjivim kategorijama. Takođe, podržavamo pravo na mirno okupljanje i izražavanje mišljenja bez straha od represije.

Svaki pojedinac ima pravo na slobodu mišljenja, govora, vjeroispovijesti i uvjerenja. Nastojat ćemo afirmirati slobodu medija kao važan element demokratije. Takođe, zalažemo se za pristup pravdi za sve građane i insistiramo da pravosudni sistem bude nezavisan i samostalan, bez političkog upliva i uticaja činilaca političke ili druge moći i drugih organa vlasti.

Zalažemo se za ravnopravnost polova te protiv svih oblika diskriminacije i nasilja prema ženama, kao i osobama koje pripadaju manjinskim socijalnim i polnim grupama. Aktivno ćemo raditi na promociji ravnopravnosti i eliminisanju prepreka koje sprečavaju jednak pristup obrazovanju, radu, i političkom djelovanju.

Svaki pojedinac ima pravo na rad, pristojnu zaradu i uslove rada koji osiguravaju dostojanstven život. Podržavamo politike koje podstiču ekonomski rast i osiguravaju socijalnu sigurnost za sve građane.

Zalažemo se za pristup kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti za sve građane bez obzira na njihov socio-ekonomski status. Investiraćemo u obrazovanje i zdravstvo kako bismo osigurali da nijedno dijete ne bude uskraćeno za temeljna prava na obrazovanje i zdravstvenu zaštitu.

Zalažemo se za održivo upravljanje prirodnim resursima i zaštitu okoline kako bismo osigurali da buduće generacije imaju pravo na zdravu i očuvanu planetu.

Smatramo da je društvo onoliko demokratski razvijeno koliko poštuje različitost i prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica. U odnosu prema manjinskim narodima i nacionalnim manjinama CEP će dosljedno sprovoditi politiku potpune ravnopravnosti pripadnika manjinskih naroda i nacionalnih manjina sa pripadnicima većinskog crnogorskog naroda. CEP u potpunosti podržava kulturnu prava manjina te njihovo pravo na upotrebu jezika i pisma.

Crna Gora je preuzela obaveza iz Evropske konvencije o ljudskim pravima. Te obaveze CEP ne doživljava kao formu koja treba biti zadovoljena radi sebe same, nego kao sastavni dio namjere izgradnje boljeg i pravednijeg svijeta i Crne Gore u tom svijetu.

CEP je politička stranka koju temeljno određuje borba za demokratiju i borba za Crnu Goru kao državu socijalne pravde.

VLADAVINA PRAVA

Svi organi javne vlasti moraju djelovati u skladu sa Ustavom i zakonima, pa tako i svako razvijeno demokratsko društvo mora se zasnivati na vladavini prava koje se ostvaruje kroz nezavisno, nepristrasno i profesionalno pravosuđe.

Cilj CEP-a je da izvrši reformu pravosuđa u Crnoj Gori i da obezbjedi da pravda bude brza i dostižna, a da sistem bude uređen tako da vrati poljuljano povjerenje građana u pravosudne institucije, njihovu nepristrasnost i nezavisnost. U tom pravcu setom zakona osiguraćemo jačanje odgovornosti, transparentnosti, nezavisnosti i profesionalizma u pravosuđu.

Reformski projekti i procesi imaju jasne idejne i konceptualne osnove, indikatore uspjeha i detaljnu razradu prije upućivanja na javnu raspravu, a poseban akcenat biće stavljen na:

- Upravljanje pravosudnim organima, a u cilju efikasnijeg pravosuđa stvoriti uslove za sve oblike edukacije nosilaca pravosudnih funkcija;
- Smanjenje broja starih i neriješenih predmeta revizijom pojedinih procedura i pravnih instituta parničnog postupka koji ga usporavaju, posebno u dijelu rokova za trajanje postupka, čime će se postići brže i ekonomičnije vođenje postupka, uz očuvanje pravne sigurnosti i vladavine prava. Proširiti upotrebu video tehnologije na sudovima i državnim tužilaštvima, te time omogućiti vođenje rasprava na daljinu;
- Uspostavljanje pravičnog i transparentnog sistema izbora kandidata na pravosudne funkcije;
- Racionalizacija pravosudne mreže čime bi se ostvarila bolja funkcionalnost i efikasnost sudova, olakšati pristup građana sudovima i osigurati ravnomjerniju opterećenost sudova. Istovremeno, osnovati stalne sudske jedinice izvan sjedišta sudova kako građani ne bi morali putovati u druge gradove;
- Usvajanje nove Strategije u borbi protiv korupcije i kljentelizma;
- Ulaganja u pravosudnu infrastrukturu radi efikasnog obavljanja djelatnosti;
- e-komunikacija na svim sudovima, digitalizacija arhiva sudova i državnih tužilaštava.

IDENTITET

CEP je privržen poštovanju Ustava Crne Gore, kao i međunarodnih standarda u pogledu individualnih i kolektivnih prava i sloboda, koji se odnose na identitet nacija, etnosa i manjinskih etničkih i nacionalnih zajednica koje žive u Crnoj Gori. U Preambuli Ustava Crne Gore navedeni su narodi, nacionalne i etničke zajednice u Crnoj Gori, pa se u tom smislu nabrajaju Crnogorci, Srbi, Bošnjaci, Muslimani Albanci, Hrvati i Romi. Svima njima je Crna Gora je zajednički dom, zajednička država ili treba da bude. Mi se držimo načela o poštovanju i primjeni individualnih i kolektivnih prava svih nacija, naroda, i manjinskih zajednica u Crnoj Gori, bez ikakve njihove diskriminacije ili asimilacije. Odlučni smo da živimo u nezavisnoj i suverenoj državi ravnopravnih građana. Privrženi vrijednostima evropske civilizacije i evropskim i atlanskim vrijednostima, zalažemo se za Crnu Goru u kojoj se poštuju sva lična i kolektivna prava, građanska prava, u kojoj svi njeni građani suvereno odlučuju o zajedničkoj budućnosti i u svom samodefinisanom identitetu. Zalažemo se da Crnu Goru svaki njen građanin doživljava kao svoju istinsku domovinu i državu i slobodno iskazuje svoje nacionalno, vjersko i svako drugo određenje. Crna Gora je nezavisna i suverena država, republikanskog oblika vladavine. Crna Gora je građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Tako je Ustavom određena. Nosilac suverenosti je građanin koji ima crnogorsko državljanstvo. Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. Vjerske zajednice odvojene su od države. Svakome se jemči pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, kao i pravo da promijeni vjeru ili uvjerenje i slobodu da, sâm ili u zajednici sa drugima, javno ili privatno, ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedima, običajima ili obredom. Niko nije obavezan da se izjašnjava o svojim vjerskim i drugim uvjerenjima. U skladu sa navedenim ustavnim postulatima, CEP ne prihvata da se Crna Gora

pretvori u klerikalnu ili u državu nacija, Stoga odbijamo politiku etnofederalizacije Crne Gore, jer je u koliziji sa Ustavom i to bi bilo pogubno za Crnu Goru.

CEP će se zalagati da se u skladu sa Ustavom i pozitivno-pravnim propisima raskine takozvani Temeljni ugovor zaključen između Vlade Crne Gore i Srpske pravoslavne crkva, jer smatramo da je protivan vitalnim državnim i nacionalnim interesima i da se njime istorijsko-kulturna baština sakralnog tipa crnogorskog naroda i države Crne Gore, bez pravnog i istorijskog osnova, upisuje u vlasništvo subjekta čije je sjedište u drugoj državi. Navedeni ugovor je ugovor unutrašnjeg prava sa elementima inostranosti (nije ugovor međunarodnog prava sa drugom suverenom državom, npr. Svetom Stolicom -Vatikanom- i zato i nije ratifikovan u Skupštini Crne Gore. Zato predlažemo da ga Vlada raskine, kada se za to stvore povoljne okolnosti.

Uporedno sa navedenim CEP će zahtijevati i inicirati Izmjene i dopune važećeg Zakona o slobodi vjeroispovjesti ili uvjerenja i pravnom položaju vjerskih zajednica kako bi se isti uskladio sa Ustavom, važećim pravnim sistemom, istorijskim nespornim faktima i potvrđenim i ratifikovanim međunarodnim dokumentima.

CEP će u svom djelovanju zahtijevati implementaciju međunarodnih dokumenata Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope i Evropske unije koje se odnose na pitanje identiteta (nacije, etnosa, jezika, vjeroispovijesti...).

ZATO ĆEMO SE ZALAGATI ZA

- Povraćaj u vlasništvo, posjed ili kompetenije crnogorske države, nezakonito prepisane pokretne i nepokretne crkvene imovine na Srpsku pravoslavnu crkvu, odnosno, posredno na državu Srbiju;
- Povraćaj u pređašnje stanje svih sakralnih spomenika kulture koje je Srpska pravoslavna crkva devastirala s ciljem reinterpretacije autentičnih vrijednosti i brisanja materijalnih tragova crnogorske prošlosti;
- Pokrenut ćemo inicijativu i procedure za raskid ili poništenje Temelnog ugovora, potpisanoga između ranije Vlade Crne Gore i Srpske pravoslavne crkve;
- Zalagat ćemo se da Crnogorska pravoslavna crkva dobije status domicilne autokefalne crkve kakva je bila do 1918. godine, sa svim formalnim i materijalnim konsekvencama koje to stanje podrazumijeva;
- Zalagat ćemo se za zaštitu i konzervaciju materijalne kulturne baštine (crkve, manastiri, džamije, strukture arheološkoga karaktera, grupe izolovanih ili povezanih arhitekonskih građevina koji predstavljaju univerzalnu vrijednosti sa povjesnoga, umjetničkoga ili naučnoga gledišta i znamenita mjesta kao djela ljudskih ruku ili u kombinaciji ljudskih ruku i prirode.
- Zalagat ćemo se za zaštitu spomenika i cjelina koji pridonose snaženju povjesne svijeti i kulturnog identiteta svih naroda, zajednica i pojedinaca koji žive u Crnoj Gori;
- Pokretaćemo inicijative za povraćaj svih kulturnih dobara koja su protivpravno prenijeta van teritorije Crne Gore;
- Borit ćemo se legalno i legitimno za poštovanje nematerijalne kulturne baštine svih naroda u Crnoj Gori, zajednica, grupa i pojedinaca koje se to tiče (izvođačke umjetnosti, običaji, obredi, svečanosti, znanja i vještine i tradicionalni zanati);
- Zalagaćemo se za zaštitu spomenika prirode (posebne zone prirode na kojima postoje biljke od izuzetne vrijednosti i žive ugrožene vrste životinja i znamenita mjesta prirode);
- Njegovaćemo dijalog između kultura u cilju izgradnje mostova između naših naroda, pripadnika različitih vjera i kultura;

- Promovisaćemo poštovanje različitih kulturnih izraza i podizaćemo svijest o važnosti veza između pripadnika različitih kultra, vjera i naroda.
- Promovisaćemo duh dijaloga, mira i razumijevanja između svih naroda i kultura u zemlji. Imajući u vidu značaj očuvanja jezičkog bića, svake i najmanje jezičke zajednice, Crnogorska evropska partija (CEP) će se jasno voditi računa o sljedećem:
- Razvoj jasnih strategija kada je u pitanju očuvanje lingvističkih osobenosti.
- Očuvanje i promocija crnogorskoga jezika, ustavnog službenog jezika kao i jezika u službenoj upotrebi u Crnoj Gori, kako je zapisano u Ustavu Crne Gore;
- Osnaživanje i podrška akterima koji se bave naučno-istraživačkim radom po pitanju promocije lingvističkih vrijednosti.
- Koordinacija svih relevantnih činilaca u očuvanju identitetskih vrijednosti u zemlji i inostranstvu(dijaspora).
- Kvalitetan odnos prema nacionalnoj književnosti (evidencija autora, djela).
- Rad na istraživačkoj djelatnosti i izrada enciklopedija i leksikona u kojima će ostati sačuvane riječi i izrazi koje baštine jezičke i nacionalne vrijednosti.
- Institucionalna podrška očuvanju jezika: obrazovne ustanove, mediji.
- Obavezna upotreba ijekavice prosvjetnih radnika u obrazovnom sistemu (vrtići, osnovne i srednje škole).
- Njegovanje jezičke kulture i van ustanova kroz očuvanje tradicije, nacionalnog identiteta, običaja; ukazivanje na značaj multikulturalnosti – uticaji i osobenosti pojedinih kulturnih obrazaca.
- Značaj *legata* u promociji nacionalnih vrijednosti.
- Promovisati univerzalne vrijednosti: ljudska prava i osnovne slobode, ljudsko dostojanstvo, socijalnu pravdu, demokratiju, kulturnu različitost, ravnopravnost, vladavinu prava, nediskriminaciju.

DIJASPORA

Za Crnu Goru je izuzetno važna crnogorska dijaspora i odnos matice prema njoj neophodno je da bude bolji i uspješniji. Doprinos dijaspore u obnovi države Crne Gore je neizmjeran, kao što je enorman u političkom, ekonomskom, kulturnom i svakom drugom pogledu za prošlost, sadašnjost i budućnost Crne Gore. Crnogorska dijaspora predstavlja jedan od bitnijih generatora ekonomske stabilizacije Crne Gore i njenog napretka, što utvrđuje Svjetska banka i MMF u svojim izvještajima, a potvrđuje i Centralna banka koja u svojim izvještajima računa samo dotacije poslate swiftom preko poslovnih banaka ali ne i novac koji se direktno donosi, troši itd., tako da je godišnji doprinos dijaspore veći od milijardu eura ili približan tome.

CEP će efektivno raditi na prepoznavanju daljeg značaja, doprinosa i položaja dijaspore, po ugledu na zemlje članice EU a takođe i susjedne zemlje. Smatramo da dijasporu treba valorizovati u punom kapacitetom u kulturnom, političkom, ekonomskom i drugom integrativnom smislu sa matičnom državom.

Smatramo da je korektno rješenje da dijaspora na izborima u budućnosti glasa u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Crne Gore u državama đe boravi ili u najbližim

diplomatsko-konzularnim našim predstavništvima, što CEP zahtijeva u dijelu ovog Programa kroz reforme izbornog zakonodavstva.

CEP se zalaže da se kod prijema i utvrđivanja crnogorskog državljanstva uvažavaju opravdani zahtjevi dijaspore i da se tokom sprovođenja procedura ima poseban senzibilitet prema deci jednog ili oba crnogorska državljanina uz apsolutnu primjenu postulata Suda za ljudska prava u Strazburu, posebno načela BLAGODETI SUMNJE kod ocjene dokaza i odlučujućih činjenica. Takođe, kod prijema u državljanstvo u skladu sa članom 12 Zakona, lica čiji je prijem od posebnog značaja za državni, naučni, privredni, kulturni, sportski i drugi interes uvažiti poseban doprinos dijaspore u oblastima normiranim u navedenom članu.

CEP se zalaže za pojednostavljenje propisa o poslovanju, normiranje nižih stopa oporezivanja, imajući na umu da i takve stope moraju biti u skladu sa poreskom politikom EU kojoj težimo! Sadašnji hibridni privredni sistem guši privredni razvoj. Smatramo da je potrebno izvršiti ozbiljnu revitalizaciju Zakonom predviđenog Savjeta za dijasporu.

U svim lokalnim samoupravama potrebno je imenovati organ koji će komunicirati i koordinirati saradnju sa dijasporom koja vodi porijeklo odatle, a u cilju uspostavljanja i razvijanja saradnje na dobrobit obje strane.

EU INTEGRACIJE

Crna Gora je država kandidatkinja za članstvo u EU. Savjet je potvrdio njenu evropsku perspektivu u junu 2006, nakon što su države članice EU priznale nezavisnost naše države. CEP se zalaže za punu integraciju Crne Gore u Evropsku uniju.

Crna Gora je 15. oktobra 2007. potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima. Ovaj posljednji je stupio na snagu 1. januara 2008, dok je SSP stupio na snagu 1. maja 2010. Činom potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Crna Gora je formalno dogovorila udruživanje s Evropskom zajednicom i njenim državama članicama, prihvatajući tako odgovornost za svoju evropsku budućnost. Crna Gora je 2008. aplicirala za članstvo u EU. Komisija je 2010. dala povoljno mišljenje o aplikaciji Crne Gore, identifikujući 7 ključnih prioriteta kojima bi se trebalo pozabaviti kako bi pregovori započeli, a Savjet joj je odobrio status kandidata. U decembru 2011, Savjet je pokrenuo proces pristupanja s ciljem otvaranja pregovora u junu 2012. Pristupni pregovori sa Crnom Gorom započeli su 29. juna 2012. Nakon više od 10 godina pristupnih pregovora, otvorena su sva 33 poglavlja, od kojih su 3 privremeno i zatvorena. Evropske integracije ostaju jedan od velikih izazova izgradnje demokratske Crne Gore ka ujedinjenoj porodici naroda Evropske unije. Perspektive integracija u EU su moćan pokretač reformi, ekonomskog prosperiteta i vladavine prava. One znače učešće za stolom evropskog odlučivanja i garanciju bezbjednosti. Crna Gora je nedavno obilježila desetu godišnjicu pregovora o pristupanju EU. Pratila ju je decenija rada na reformama i transformaciji društva, dosta postignutih i opipljivih rezultata, ali i dosta nedovršenog posla, posebno u oblastima koje su najteže i najosjetljivije. Sa više od 610 miliona eura dodijeljene bespovratne pomoći od 2007, Evropska unija je najveći donator u Crnoj Gori i prvi partner države u podršci razvoju i tekućim reformama. Dugogodišnja novčana pomoć potrošena je na programe i projekte koji su unaprijedili razvoj i konkretne reforme, doprinoseći tako dobrobiti građana u mnogim oblastima. Istorija partnerstva datira iz 2001, od Programa pomoći Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju (CARDS). Program CARDS je 2006. zamijenjen Instrumentom za pretpristupnu pomoć (IPA) koji je trajao do 2013. Nakon toga je uslijedila IPA II, koja je trebala Crnoj Gori da

donese 270 miliona eura bespovratnih sredstava u periodu od 2014-2020. Program IPA II fokusira se na ključne oblasti koje bi trebalo da olakšaju pripremu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji.

U tom smislu jasno je opredjeljenje CEP-a da se u budućem radu izbori sa gorućim problemima u državi, u prvom redu sa korupcijom i organizovanim kriminalom, klerikalizacijom države i društva koja vlada umjesto demokratizacije, i da osigura potrebne rezultate, smanji polarizaciju u društvu i uključi sve aktere i partije u dijalog o ključnim reformama, i na taj način, u prvom redu, obezbijedi široki društveni konsenzus o ključnim pravcima reforme koji jedini mogu rezultirati članstvom u EU.

REFORMA IZBORNOG ZAKONODAVSTVA

Reforma izbornog zakonodavstva jedno je od ključnih pitanja koje na nivou ispunjavanja političkih kriterijuma za članstvo Crne Gore u EU (posebno Kopenkaških kriterijuma) iz godine u godinu budi interesovanje domaće i međunarodne javnosti. Te, umjesto očekivanog otvaranja političkog dijaloga o izmjenama Zakona o izboru odbornika i poslanika, Zakona o biračkom spisku, i sveobuhvatne reforme cjelokupnog seta izbornih zakona, u fokus interesovanja nenadano su došle inicijative Vlade za izmjenama Zakona o registrima prebivališta i boravišta, kao i Odluke o kriterijumima za utvrđivanje uslova za sticanje crnogorskog državljanstva. Ovim inicijativama, umjesto da se ide ka sistemskom prevazilaženju brojnih problema koji opterećuju izborne procese, a na koje domaće NVO i međunarodni posmatrači izbora ukazuju već nekoliko godina u kontinuitetu, otvoren je jedan mnogo osjetljiviji problem, zbog koga je dio javnosti s pravom postavio pitanje - da li aktuelna vlast zaista pokušava da pripremi teren za promjenu strukture biračkog tijela u Crnoj Gori? Da li je po srijedi usaglašavanje sa pravom Evropske unije, ili pak, ove inicijative zaista imaju za krajnji cilj uređenje biračkog spiska? Bilo kako bilo, ove inicijative se s pravom od dijela javnosti doživljavaju kao "unilateralni" pokušaj sređivanja biračkog spiska, bez odgovarajuće analize trenutnog stanja, analize drugih modela sređivanja biračkog spiska, uporednih iskustava, uključivanja svih relevantnih subjekata, širokog parlamentarnog dijaloga, i mogu izazvati sumnju da je njihov prikriveni cilj svojevrstan etnički, politički i izborni inženjering. Sve ovo izaziva otpor i bojazan kod značajnog dijela populacije, o čemu Vlada Crne Gore, kroz svoje postupanje mora voditi računa i o čemu se mora jasno i nedvosmisleno postaviti i snagom argumenata umiriti one koji osjećaju strah i nelagodu. Od iskrenosti, uvjerljivosti i vjerodostojnosti tih odgovora, zavisice da li će doći do otklanjanja bilo kakvih političkih ili nacionalnih kalkulacija, zakulisnih radnji i skrivenih motiva, kako ovo ne bi dovelo do osjećaja društveno-političke poniženosti, ogorčenosti, nezadovoljstva jednog dijela stanovništva i time još više nahranilo postojeće društvene podjele.

U cilju poštovanja i implementacije ustavne kategorije o jednakosti svih građana pred zakonom, kao i istog standarda uživanja svih prava, pa i političkih prava, neophodno je stvoriti preduslove da svi građani upisani u birački spisak svoje aktivno i pasivno biračko pravo ostvaruju u dijaspori u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Crne Gore u zemlji u kojoj žive odnosno u zemlji koja je najbliža mjestu njihovog boravišta.

U tom cilju potrebno je:

- Izvrsiti reformu izbornog zakonodavstva kroz izmjene važećih propisa i stvaranja funkcionalnog normativnog okvira;
- Obučiti službenike zapošljene u dkp-ima;
- Stvoriti tehničke preduslove za sprovođenje izbornog procesa.

REFORMA JAVNE UPRAVE

Značaj javne uprave u dijelu nadležnosti koje ostvaruje, finansijskih sredstava koje koristi realizujući javne politike, broja ljudi koje zapošljava i razvoja i realizacije strateških programa, predstavlja bitan činilac razvoja i demokratizacije crnogorskog društva. Iako nije direktno uključena u pregovaračka poglavlja u procesu pridruživanja EU direktno je involvirana i jedno je od tri ključna stuba u procesu proširenja, sa ciljem da se svim građanima omogući isti tretman u uživanju prava koji imaju građani EU. Tokom procesa pridruživanja i procesa koji su realizovani uz pomoć EU eksperata, neophodno je nastaviti sa reformama javne administracije, njene depolitizacije (zaustaviti zapošljavanje po osnovu pripadnosti određenoj političkoj partiji), profesionalizacije (zaustaviti trend kreiranja neprofesionalne, nefikasne, glomazne javne administracije kao jednog od najvećih budžetskih potrošača), istinske izgradnje karijernog sistema (zapošljavanje na osnovu stručnih referenci, znanja, radnog iskustva, karijerno napredovanje shodno propisima i objektivnim kriterijumima a ne političko-partijskom angažmanu), optimizacije shodno realnim zahtjevima a nikako kao sredstvu političke utakmice (poštovati pravila zapošljavanja na osnovu oglasa po tačno zakonom utvrđenim procedurama što mora rezultirati prestankom zaključivanja fingiranih ugovornih odnosa i zloupotreba koje prate ovaj način radnog angažovanja). Inkliniramo povratku dobre prakse, na jedan od osnovnih zahtjeva EU eksperata tokom godina "Puno poštovanje institucionalne memorije" jer su mnogi državni službenici tokom godina posebno obučavani za proces pregovora sa EU, te su učestvovali u svim reformskim procesima i kao takvi mogu dati aktivni doprinos procesu daljeg pridruživanja a ne kao što su biti žrtvovani u revanšističkim postupcima političkih elita.

CRNOGORSKO DRŽAVLJANSTVO

Crna Gora imala je obavezu cjelovitog uređivanja načina i uslova sticanja i gubitka crnogorskog državljanstva, radi obezbjeđenja potpunog usklađivanja propisa i prakse sa evropskim i međunarodnim standardima, kontinuiteta crnogorskog državljanstva u okviru državno-pravnog kontinuiteta Crne Gore i efikasnog ostvarivanja crnogorskog državljanstva. Ranijim Zakonom o crnogorskom državljanstvu nijesu bila uređena pojedina pitanja koja moraju biti uređena zakonom (određena pitanja prijema, gubitka, dokazivanja državljanstva, dostavljanje podataka i evidencije i dr.), te je bilo potrebno donijeti novi zakon. Novi Zakon o crnogorskom državljanstvu je donijet i počeo je da se primjenjuje 2008. godine. Zakonom o crnogorskom državljanstvu uređuju se tri grupe pitanja – sticanje i gubitak državljanstva, procedura sticanja i gubitak državljanstva i vođenje evidencije o državljanima. Prema važećem Zakonu o crnogorskom državljanstvu, crnogorskim državljaninom, u smislu ovog zakona, smatra se lice koje je steklo crnogorsko državljanstvo u skladu sa dosadašnjim propisima ako je upisano u evidenciju državljana u Crnoj Gori. Bitno je naglasiti da se crnogorsko državljanstvo ne uspostavlja prvi put nakon obnove njene nezavisnosti, niti donošenjem navedenog zakona. Prva evidencija crnogorskih državljana ustanovljena je nakon Drugog svjetskog rata. U SFR Jugoslaviji i republikama u njenom sastavu, od završetka Drugog svjetskog rata, postojalo je istovremeno jugoslovensko (savezno) državljanstvo i državljanstvo republika u njenom sastavu (lice je imalo istovremeno i jugoslovensko državljanstvo i državljanstvo republike članice). Evidenciju o državljanima republika članica, a time i jugoslovenskim državljanima, vodile su republike članice preko svojih organa. Crna Gora je, u tom periodu, imala četiri zakona o

crnogorskom državljanstvu: Zakon o državljanstvu Narodne Republike Crne Gore, donijet 1949. godine; Zakon o državljanstvu Socijalističke Republike Crne Gore, donijet 1965. godine; Zakon o državljanstvu Socijalističke Republike Crne Gore, donijet 1975. godine; Zakon o crnogorskom državljanstvu, donijet 1989. godine. Peti po redu Zakon o crnogorskom državljanstvu, donijet je u vrijeme postojanja SR Jugoslavije. Svi ovi zakoni uređivali su pitanje osnova i uslova za sticanje i prestanak crnogorskog državljanstva i vođenja evidencije o crnogorskim državljanima.

U pogledu načina sticanja državljanstva, važećim zakonom se zadržavaju rješenja da se crnogorsko državljanstvo stiče porijeklom, rođenjem na teritoriji Crne Gore, prijemom i po međunarodnim ugovorima i sporazumima, što je u skladu sa međunarodnim standardima i principom nadležnosti države da svaka država određuje sopstvenim zakonom ko su njeni državljani i da taj zakon moraju prihvatiti druge države ukoliko je isti u skladu sa međunarodnim konvencijama, međunarodnim običajnim pravom i pravnim principima koji su generalno priznati kada se radi o državljanstvu. Pri tome, rukovodeći princip je odsustvo diskriminacije na osnovu pola, vjeroispovijesti, rase, boje kože, nacionalnog ili etničkog porijekla.

Zakonom o crnogorskom državljanstvu po pravilu se omogućava posjedovanje jednog državljanstva, izuzev u sljedećim slučajevima:

- crnogorski državljanin koji je na dan 03.06.2006. imao i državljanstvo neke druge države i ima pravo da zadrži crnogorsko državljanstvo;
- crnogorski državljanin koji je nakon 03. 06. 2006. g. stekao neko drugo državljanstvo može zadržati i crnogorsko državljanstvo, do potpisivanja bilateralnog sporazuma sa zemljom čije je državljanstvo stekao ali najduže godinu dana od dana usvajanja Ustava Crne Gore (to znači do 22.10.2008. godine);
- lice koje se prima u crnogorsko državljanstvo po osnovu zaključivanja braka sa crnogorskim državljaninom.

Zakon o crnogorskom državljanstvu, generalno, ne dozvoljava dvojno državljanstvo, jer za prijem u crnogorsko državljanstvo uslov je da lice ima otpust iz dotadašnjeg državljanstva. Međutim, od ovog principa postoje izuzeci:

- crnogorski iseljenik i član njegove porodice do trećeg stepena srodstva u pravoj liniji može steći crnogorsko državljanstvo prijemom ako zakonito i neprekidno boravi u Crnoj Gori najmanje dvije godine i ispunjava ostale zakonom propisane uslove;
- lice koje je u braku sa crnogorskim državljaninom najmanje tri godine i zakonito i neprekidno boravi u Crnoj Gori najmanje pet godina, može steći crnogorsko državljanstvo prijemom;
- lice čiji prijem u crnogorsko državljanstvo je od posebnog značaja za državni, naučni, privredni, kulturni, ekonomski, sportski, nacionalni i drugi interes Crne Gore, može steći crnogorsko državljanstvo bez otpusta;
- crnogorski državljanin koji je na dan 03.06.2006. imao i državljanstvo neke druge države ima pravo da zadrži crnogorsko državljanstvo.

Izvan ovih situacija, dvojno državljanstvo se može steći samo na osnovu ratifikovanih međunarodnih ugovora ili sporazuma koje je zaključila Crna Gora, pod uslovom uzajamnosti.

CEP će se u svom radu zalagati za apsolutnu primjenu propisa-vladavinu prava sa posebnim akcentom na zaštitu nacionalne bezbjednosti i interesa Crne Gore. Međutim, tokom primjene Zakona, treba apsolutno voditi računa o iskrenim i opravdanim zahtjevima dijaspore i vrlo senzibilno postupati u slučajevima kada je aplikant za prijem ili utvrđivanje državljanstva dijete jednog ili oba crnogorska državljanina, te u tom smislu zahtijevati da se tokom procedure

kada je to opravdano primjenjuje standard BLAGODETI SUMNJE (standard Suda za ljudska prava u Strazburu).

PREBIVALIŠTE

Zakonom o registrima prebivališta i boravišta uređuje se način vođenja registra prebivališta i registra boravišta crnogorskih državljana i sadržaj tih registara. Registar prebivališta i registar boravišta su računarski vođene baze podataka o crnogorskim državljanima koji imaju prebivalište ili boravište u Crnoj Gori, kao i crnogorskih državljana sa boravkom u drugoj državi. Prebivalište je mjesto na teritoriji Crne Gore u kojem se crnogorski državljanin nastanio sa namjerom da u njemu stalno živi, a koje je središte njegovih životnih aktivnosti i sa kojim ima trajnu povezanost. Boravište je mjesto i adresa gdje crnogorski državljanin privremeno boravi.

Sastavni dio registara je dokumentacija na osnovu koje se podaci unose u registar.

Registar prebivališta čine evidencije: prebivališta crnogorskih državljana; crnogorskih državljana sa prebivalištem u Crnoj Gori i boravkom u drugoj državi; odjava prebivališta crnogorskih državljana koji su odselili u drugu državu.

Vlada Crne Gore problematizovala je zakonsku odredbu, shodno kojoj crnogorski državljanin koji imaju namjeru da se isele iz Crne Gore nemaju obavezu da odjave prebivalište već je to ostavljeno kao mogućnost propisana Zakonom. Naime, članom 12 Zakona propisano je da: „Crnogorski državljanin koji se iseljava iz Crne Gore da bi se nastanio u drugoj državi sa namjerom da u njoj stalno živi, može odjaviti prebivalište.” Čini se da predlagač (Vlada) prilikom rada na ovom Zakonu nije imao u vidu međunarodna pravila i standarde koji bliže uređuju pitanja odjave prebivališta, iseljenja, privremenog i trajnog nastanjenja, boravišnih dozvola, viza i sl., i nije nastojala da ista uvaži, kao i sve potencijalne terminološke i normativne dileme, višesmislenosti i različitosti. Kada govorimo o odjavi/oduzimanju/brisanju prebivališta, esencija i osnovna premisa je da “postoji namjera da se lice trajno nastani u drugoj državi”. Samim tim, najveći izazov u eventualnom upravnom postupku koji će biti vođen u cilju odjave/oduzimanja/brisanja prebivališta crnogorskog državljanina će biti upravo taj da nadležni organ (Ministarstvo unutrašnjih poslova) dokaže i utvrdi da kod konkretnog lica zaista postoji namjera da se trajno nastani u drugoj državi, odnosno da se već trajno nastanio u drugoj zemlji.

Kada se razmatra problematika prebivališta, treba imati u vidu njegova dva elementa: objektivni element (*corpus*), to jest činjenicu da se pojedinac naselio (osnovao, uspostavio dom) na određenom mjestu i subjektivni element, to jest namjeru (volju) stalnog življenja na tom mjestu (*animus semper manendi*). Ipak, nakon što se uspostavi, prebivalište se ne gubi pukim gubitkom jednog od njegovih sastavnih elemenata. Primjera radi, osoba koja je (privremeno) odsutna iz grada gdje je uspostavila svoje prebivalište neće izgubiti taj status ako želi trajno živjeti tamo, to jest sve dok se on ili ona namjerava vratiti u isti. Isto tako, osoba koja je uspostavila svoje prebivalište u određenom gradu, ali više ne namjerava (trajno) živjeti tamo, neće izgubiti svoje prebivalište u tom gradu sve dok još uvijek živi tako, to jest, sve dok se on ili ona zaista ne preseli na neko drugo mjesto.

Koliko je terminologija u vezi prebivališta kompleksna (kao i sami modeli prebivališta), potencijalno višesmislena, a samim tim, kategorija prebivališta teško utvrdiva, najbolje pokazuju primjeri pojedinih međunarodnih ugovora, koji tretiraju ovo pitanje. Takođe, ne treba izgubiti iz vida jednu jako važnu činjenicu, a to je da u drugim državama, shodno njihovom zakonodavstvu,

postoji više kategorija i vrsta boravaka i prebivališta i svaka država, sama za sebe, shodno svom zakonodavstvu, uređuje ova pitanja na različite načine.

Na osnovu prethodnih stavova i dilema koje isti izazivaju, opravdano se postavlja pitanje kako će službenik MUP-a, prilikom vođenja postupka provjere/odjave prebivališta, utvrđivati ovu odlučnu činjenicu da konkretan crnogorski državljanin ima stalno prebivalište u drugoj državi, stoga će se CEP zalagati da svaki crnogorski građanin, pa i lica u dijaspori koji politička prava otvaraju samo u Crnoj Gori, ta prava zadrže, tj. da nikakvim izmjenama propisa ne smiju izgubiti prebivalište.

EKONOMIJA

1. Postojeća ekonomska situacija, ekonomski sistem i ekonomska politika

Crna Gora se nalazi u dubokoj ekonomskoj krizi koja izvire iz još dublje društvene i političke krize koja je posebno kumulirala u posljednje tri godine. Konjunktura cijena i troškova života je u stalnom porastu. Stopa inflacije u decembru 2022 godine iznosila je 17,2%, a u 2023 ima tendenciju stalnog rasta iz mjeseca u mjesec. Slika privrede i društvenog standarada je prilično deprimirajuća i traži hitne rezove, uključujući i odgovarajuću državnu ekonomsku politiku. Neoliberalna ekonomska politika u Crnoj Gori nije dala zadovoljavajuće rezultate: i dalje je visoka stopa nezaposlenosti, javni dug, spoljno-trgovinski deficit, deficit tekućeg računa platnog bilansa, budžetski deficit, a BDP po glavi stanovnika je na nivou 42% EU prosjeka i prosječne plate su nivou 47% slovenačkog prosjeka i 65% hrvatskog prosjeka.

Za prevazilaženje višedecenijske ekonomske krize, koja je posebno eskalirala u protekle tri godine, potrebna je temeljita reforma društveno – ekonomskog sistema i ekonomske politike. Radi se o kombinaciji reformi i radikalnih promjena koje će dovesti do novog oblika kapitalizma i demokratije koji su sluge ekonomije i čovjeka, a ne njihovi gospodari, odnosno koje će dovesti do pravednije, bogatije i evropske Crne Gore. Za članove CEP politika je vizionarska borba za napredak države i dobrobit svakog građanina, bez obzira na etničku ili bilo koju drugu pripadnost, borba koja će Crnu Goru učiniti pravednijim i bogatijim društvom. To je naša misija. Ona može biti ostvarena samo kroz mudro, humano, odgovorno i patriotsko vođenje državne politike.

2. Promjena ekonomske filozofije i ekonomske politike

Neoliberalna ekonomska doktrina i praksa u svijetu se prepoznaju po snižavanju poreza za bogate, deregulacija tržišta rada i proizvoda, finansijalizaciji i globalizaciji pokazala se kao spektakularan neuspjeh, a posebno u dostizanje blagostanja i dugoročnog ekonomskog rasta. Traži se bolja alternativa. CEP će se zalagati „socijalnu tržišnu privredu baziranu na efikasnoj konkurenciji“, po ugledu na države članice Evropske unije, koje su se na to obavezale Lisabonskim ugovorom, zato što:

- osnovna ideja socijalne tržišne privrede jeste ideja ordoliberalizma, kombinacije političkog i privrednog liberalizma, koji se bazira na ekonomsko-liberalnim principima privatne svojine i konkurencije.

- predstavlja adekvatan okvir za održivi ekonomski razvoj i implementaciju Ustavne odredbe o Crnoj Gori kao ekološkoj državi,
- politika socijalne sigurnosti predstavlja suštinu koncepta socijalne tržišne privrede, a njena osnovna ideja jeste da u središtu svijeta, društva i ekonomije mora da stoji **čovjek**, i pored tehnološkog napretka i globalizacije.
- pravednost u socijalnoj tržišnoj privredi polazi od principa jednakih šansi - kada se zatiru **jednake šanse**, to znači da se jedan od najvažnijih resursa – ljudski resurs ne koristi na najproduktivniji mogući način.
- predstavlja model „zdrave privrede“ koja služi pojedincu i opštem blagostanju, koja je garant društvenog zajedništva i socijalne sigurnosti i jednakosti.

Socijalno-ekonomska **nejednakost** spriječava privredni rast. Nejednakost u dohotku je ograničavajući faktor privrednog rasta. Politike koje pomažu da se ograničiti porast nejednakosti, ne bi za rezultat imale samo pravednija, već i bogatija društva. Stoga je rješavanje problema visoke i rastuće nejednakosti od ključne važnosti za promovisanje snažnog i održivog rasta. **Savremena privreda zahtijeva „kolektivno djelovanje“** – država joj je potrebna ne samo za investicije u infrastrukturu, obrazovanje, tehnologiju, već primarno da unaprijedi efikasnost privređivanja i osigura pravičnu raspodjelu ekonomskog prosperiteta. **Nepravedna raspodjela dohotka dovodi do socijalnog raslojavanja**, koje značajno opterećuje crnogorsko društvo.

3. CEP se zalaže za ekonomsku platformu zasnovanu na tri prioriteta:

- Povratak ravnoteže između tržišta, države i građanskog društva. Problemi poput sporog ekonomskog rasta, **rastuće nejednakosti**, finansijske nestabilnosti i ekološke degradacije izvire iz tržišta i ne mogu se prevazići samo tržišnim sredstvima. Države imaju dužnost da ograniče i oblikuju tržišta kroz regulacije koje se tiču ekologije, zdravstva i sigurnosti zaposlenja. Takođe, posao države je i da radi ono što tržište ne može ili ne želi da radi: da ulaže u temeljna naučna istraživanja i tehnologiju, kao i u obrazovanje i zdravlje svojih građana.
- Rješavanje sve većeg problema koncentrisane tržišne moći, kao deformacije na tržištu koja dovodi do nejednakosti i podrivanja efikasnosti privrede. U slučaju tržišnog neuspjeha država može da interveniše i na taj način podstakne ostvarivanje efikasnosti i pravičnosti. Ako država ne preuzme na sebe aktivniju ulogu od one koju joj namjenjuje neoliberalizam, ovi problemi će postati još izraženiji.
- Sprečavanja klijentelističke veze između ekonomske moći i političkog uticaja. Ekonomska moć i politički uticaj se međusobno osnažuju i samoreprodukuju, i ukoliko se ne prekine njihova veza teško će moći da se ograniči moć bogatih i privilegovanih. Ovo nije samo moralni i politički problem: ekonomije sa manjim nejednakostima su zapravo uspješnije. Progresivne reforme stoga moraju početi od ukidanja uticaja novca na politiku i smanjivanja nejednakosti u bogatstvu.

Naš fokus je na obrazovanje, naučno istraživanje i druge prave izvore bogatstva. On treba da zaštiti prirodnu sredinu i suoči se ozbiljno sa klimatskim promjenama. Ona takođe treba da obezbijedi državne programe koji će svakom građaninu garantovati osnovne uslove za pristojan

život: mogućnost zaposlenja i dostojanstvenu zaradu, ekonomsku sigurnost, zdravstveno osiguranje, sigurnu penziju i kvalitetno obrazovanje.

Program ekonomskih reformi CEP se sastoji iz slijedećeg:

4. Društveni i ekonomski sistem

CEP će se zalagati za dalji razvoj društvenog i ekonomskog sistema, čiji je razvoj otpočeo u procesu pripreme za evroatlanske integracije Crne Gore. Na normativnom planu je dosta toga urađeno do prebrata avgusta 2020 godine, ali je izostajala adekvatna realizacija. Nakon prevrata je bukvalno zamrznuta svaka proevropska agenda i zamijenjena urušavanjem već postignutog na planu EU integracija, i strateško prusmjeravanje ka srpskom i ruskom sistemu vrijednosti. CEP će se energično zalagati za očuvanje i implementaciju našeg Ustavnog društvenog i ekonomskog sistema i obnovu i razvoj naše dosljednje euro – atlanske integracije, a po principu konačnog prelaska sa riječi na djela.

Insistirat ćemo na dosljednoj **sekularizaciji** društva i razvoju kompetentnih **institucija** u svim granama vlasti: zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj, koje moraju biti međusobno nezavisne. Potrebna je **depolitizacija** tih institucija i eliminacija procesa političkog postavljanja upravljačkih struktura nakon svakih izbora. Neprihvatljivo je da se organi vlasti uključuju u izborne aktivnosti svojih partija dok su u mandatu. Partijski politički aktivizam u vrijeme trajanja mandata u vlasti treba zakonom zabraniti i sankcionisati. Izabrani funkcioneri moraju obavljati javne poslove i dužnosti za sve građane Crne Gore u njihovom opštem interesu, a ne za njihove političke i partijske pristalice i organe njihovih partije. Mora se potpuno **segregirati državna i partijska aktivnost**.

U osnovi ekonomskog sistema je **privatna svojina** i slobodno, ali **regulisano tržište** roba, usluga, kapitala, radne snage, znanja i informacija. Regulacija se vrši legitimnim mjerama ekonomske (fiskalne, moneterne, kreditne...) politike, urbanističke politike, odnosno politike kojom se osigurava održivi razvoj u najširoj dimenziji (ekonomija, ekologija, društvo). **Neregulisano tržište**, kako istorija pokazuje, nužno rađa ciklične ekonomske i društvene krize, kakve se i sada prolaze na unutrašnjem i globalnom planu.

Model ekonomskog rasta Crne Gore treba preusmjeriti sa modela zasnovanog na potrošnji ka modelu zasnovanom na rastu produktivnosti, inovativnosti i konkurentnosti privrede.

Takođe, stavljamo naglasak na razvoj infrastrukture za istraživanja i inovacije (naučno-tehnološki parkovi) i podsticanje povezivanja privrede sa centrima inovacija u zemlji i inostranstvu.

5. Ekonomska politika

Zadatak ekonomske politike jeste da podrži realizaciju strateških razvojnih opredjeljenja iz pojedinih razvojnih dokumenata (Nacionalna strategija razvoja, energetska strategija, saobraćajna strategija, strategija razvoja turizma, strategija regionalnog razvoja, poljoprivredna strategija...) Crna Gore. **Osnovni strateški prioriteti CG u privrednom razvoju su:** razvoj održivog turizma (klasičnog i alternativnog), razvoj poljoprivrede i prerade (posebno ruralne

poljoprivredne proizvodnje i prerade), razvoj industrije komplementarne sa turizmom i poljoprivredom na bazi čistih tehnologija (posebno male industrije u family business-u), razvoj energetike i energetske efikasnosti, razvoj saobraćaja (naročito u skladu sa potrebama razvoja turizma), razvoj pretećih uslužnih djelatnosti.

- Turistička politika

Osnov turističke politike je Master plan razvoja turizma CG iz 2008 godine sa Izvještajem o realizaciji iz 2019 godine i Nacrt PPCG 2040 od 2023 godine. Oba projekta su rađena od renomiranih evropskih eksperata, uz planreski i istraživački angažmen referentnih crnogorskih stručnjaka iz raunih oblasti.. Master plan je bio jako dobar, ali je izostala podrška ekonomske i urbanističke politike. Izgradnja stanova za tržište se otela svakoj kontroli, tako da je ta izgradnja, koja se, na žalost, podržava i novim urbanističkim planovima, najveća prijetnja razvoju turizma CG i pravilnoj upotrebi naših prirodnih i društvenih resursa. CEP će širokim arsenalom mjera ekonomske i urbanističke politike snažno podržati realizaciju duka Master plana podržanog i u PPCG 2040, i suzbiti nastavak kampanje stambene izgradnje na turističkim lokacijama. Turistička politika će kao osnovni prioritet turističkog razvoja forsirati **razvoj kvalitetnih malih hotela** (family business) na cijelom području CG, koji trebaju biti osnova smještajne industrije CG, dajući najveći ekonomski i društveni impakt turističkom sektoru, kao što je to slučaj u razvijenim turističkim zemljama, posebno zemljama Mediterana. Taj razvoj će biti snažno podržan mjerama fiskalne i kreditne politike. Ovo, naravno, ne znači da će biti pravljene smetnje prodoru internacionalnog biznisa i velikih hotela u CG, ali će se forsirati dokazani turistički i hotelski operateri, koji će svoj kapital usmjeravati u hotele, a ne u stanove i kvazi hotele, kao što je to sada slučaj.

Zemljišna politika će biti u funkciji održivog turističkog razvoja. To znači da će se, prostornim i drugim planovima, limitirati i destimulisati prodaja građevinskog zemljišta, a stimulisati partnerstva i dugoročan zakup zemljišta, ali za namjene shodno Master planu. Zemljište, u dominantnom dijelu, mora ostati u vlasništvu crnogorskih građana, preduzetnika i države, a radi ekonomske, socijalne i ekološke održivosti. Za takvu zemljišnu politiku se može obezbijediti i podrška EU, kao što je data i nekim drugim članicama EU, po sistemu izuzeća na osnovu visoke važnosti zemljišta za nacionalne interese tih zemalja.

Poseban problem je nepoštovanje obaveza iz međunarodnih dokumenata u pogledu zaštite obalnog područja. Ne poštuje se preporučena zona zabrane gradnje (Barselonska konvencija koju je CG poptisala) u plažnom pojasu (100 m od najdužeg zimskog morskog talasa), već se, naročito u posljednje vrijeme, ucrtavaju objekti, naročito stambeni, uz samo žalo. **CEP će posebno insistirati na poštovanju ovog međunarodnog parametra zaštite obalnog područja.** CEP će reafirmisati primjenu Marketing plana turizma CG iz 2019 godine, koji protežira primarnu repenetraciju na najjača emitivna tržišta Evrope, kao i druga tržišta sekundarnog i tersijarnog karaktera. U tom smisluće se podržavati i protežirati planovi urbanističke sanacije po opštinama, zelena i digidalna transformacija turizma, te kvalitativna rekonstrukcija smještajnog sektora, posbno primjenom modela integralnih i difuznih hotela, kako bi se popravio veliki

strikturni gep naše smještajne industrije u pravcu radikalnog povećanja osnovnih smještajnih kapaciteta.

- **Industrijska politika**

Umjesto skupog servisiranja socrealističkih giganata kao što su Željezara i Kombinat aluminijuma, CEP će se zalagati za razvoj male industrije na bazi privatnog individualnog i familijarnog preduzetništva, sa orijentacijom na proizvodnju potrebnu turizmu i poloprivredi, kao i domaćinstvima. Podizanje male industrije, kao i u slučaju poljoprivrede, biće podržano mjerama ekonomske i druge politike. Ove radno intezivne djelatnosti će generirati veliko povećanje zapošljenosti i primjenu novih specifičnih tehničkih i menadžerskih znanja i vještina. Ova vrsta čiste industrije se može razvijati duž cijele Cgne Gore.

- **Saobraćajna politika**

Ovo je djelatnost od opšteg državnog i društvenog interersa. Za Crnu Gori je važno da bude dobro povezana sa svijetom, za što je, u drumskom saobraćaju, prioritet jadransko-jonski međunarodni koridor, a u avio saobraćaju otvaranje mogućnosti za turističke čarter avio prevoznike i niskotarifne avione, u kom smislu treba ostvarivati saradnju sa susjednim državama na bazi obostranih interesa. Za saobraćajno povezivanje unutar Crne Gore u drumskom saobraćaju prioritet su brze auto ceste sa tri ili četiri trake. One bi se relativno ekonomično nadgradile na postojeća tri koridora sjever-jug (Risan-Plevlja; Primorje-Bijelo Polje - ka Prijepolju, Novi koridor preko Mateševa; novi koridor Podgorica-Plav, preko Albanije), čime bi se jako ubrzao i pravilno distribuirao auto saobraćaj unutar Crne Gore. Izgradnja velikih auto puteva poput Bar-Boljari ne treba da bude prioritet, prvijenstveno iz ekonomskih razloga. Željeznički saobraćaj treba da doživi modrenizaciju u postojećim gabaritima, kao i renoviranje i obnavljanje željezničkih puteva prema Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Vodeni saobraćaj je, takođe, prioritet, u kom cilju se, kao strateški saobraćajni interes CG predviđa obnova pomorske plovidbe, te obezbjeđanje, zajedno sa Albanijom, uslova za plovidbu rijekom Bojanom, te uvođenje ekološkog vodenog saobraćaja Skadarskim jezerom.

- **Korekcija politike privatizacije**

U dosadašnjem procesu privatizacije, zasnovanom na brojnim tendereskim prodajama društvenih kompanija i njihove imovine, počinjene su strateške pogreške. Privatizacija je vršena u nevrjeme, odnosno u vrijeme sankcija, kada je primaran bio prihod od privatizacije, a međunarodno tržište nezainteresovano za plasman kapitala u državi pod sankcijama. Turistička privreda je privatizovana putem fragmentiranja, odnosno prodaje pojedinih objekata kupcima, većinom bez iskustva u turističkom menadžmentu. **Vaučerska privatizacija** je izvršena posredstvom privatizacionih fondova koji su „kupljene“ firme, uglavnom, povelu u stečaj, pa rasprodaju imovine i otpuštanje radnika. U tom postupku su uništene mnoge firme koje su imale dobru perspektivu, kao što su kompanije iz oblasti poloprivredne proizvodnje i prerade, industrije soli, proizvodnje namještaja i sl., zajedno sa nekim indistrijskim kombinatima koji se vještački oržavaju u životu. Mnogi investitori su dobili objekte na bazi nerealnih investicionih obećanja, ali nije došlo do raskida ugovora. **Ekonomski rezultati privatizacije su, uglavnom negativni.** Dovedli su do lošijeg upravljanja i lošijih poslovnih rezultata. U procesu privatizacije

prodate su i kompanije od nacionalnog infrastrukturnog značaja, odnosno nacionalni monopoli, kao što je PTT sistem, naftna industrija i sl. Prirodni interes države je da u tim kompanijama ima većinsko vlasništvo i kontrolu, jer se radi o monopolskim organizacijama. CEP će naručiti ekspertsku evaluaciju procesa privatizacije i, shodno ekspertskim prijedlozima, izvršiti sanaciju i korekciju pojedinih privatizacija i kreirati novu strategiju privatizacije za neprivatizovane kompanije.

CEP smatra da je za Crnu Goru dobar uzor **Austrijski model upravljanja javnim preduzećima**, nasuprot dosadašnjem i sve većem posezanju za privatizacijom industrijskih i prirodnih monopola, pa, čak, i nacionalnih parkova. Organizacioni model upravljanja javnim preduzećima je krovni holding sa pretežnom državnom vlasničkom strukturom i stručnim menadžmentom institucionalno zaštićenim od uplitanja političkih partija.

Reforma obrazovanja u cilju razvoja humanog kapitala

CEP će nastaviti sa započetom reformom obrazovanja od predškolskog uzrasta pa do doktorskih studija. Osnov su već započete reforme, koje su na tragu harmonizacije sa evropskim obrazovnim sistemima. Problem je što nastavni kadar i autori reformskih procesa nijesu dovoljno pripremljeni za taj izazovni proces. Nastavni programi su i dalje pretrpani i ekstezivni, a udžbenicu su u priličnoj mjeri konfuzni i nejasni, što samo dokazuje nedovoljnu kompetentnost njihovih autora. CEP će se zalagati za prethodnu edukaciju i pripremu nastavnika po evropskim uzorima i od strane evropskih eksperata, kako bi bili u stanju stvaralački ugraditi evropske programe u naše školstvo, poštujući pri tome i naše specifičnosti. Programe finansiranja školstva na svim nivoima treba usaglsiti sa programima zamalja EU, koji nam se nude kao tehnička pomoć. Jedan takav program je ekspertski predstavljen i ponuđen Crnoj Gori za oblast visokog školstva, ali je sve stalo na toj prezentaciji. Nije bilo ni pokušaja dogovora o primjeni jednog naprednog i provjerenog sistema finansiranja visokog školstva. Razlog je pomanjkanje političke volje za implementaciju evropskih iskustava i nedovoljne spremnosti nadležnih za suštinske reforme. CEP, za razliku od sadašnjih nosilaca vlasti, nema ta ograničenja i probleme, već bi, uz inostranu ekspertsku pomoć, povelu crnogorsko društvo u suštinske reforme, kako obrazovnog, tako i ukupnog sistema u Crnoj Gori.

Socijalna politika

Crna Gora, kao liberalno - demokratska država ima karakter i socijalne države. U centru pažnje socijalne države je građanin, a osnovni institucionalni mehanizam za vođenje socijalne politike jeste, u ustavnom smislu, **Socijalni savjet**, koga u razvijenim zapadnim demokratija nominiraju kao Eknomsko – socijalni savjet. Socijalni Savjet treba da osnivaju: Država, Sindikat i Poslodavac preko njihovih nadležnih organa. Ključnu ulogu u Savjetu imaju predstavnici Sindikata i Poslodavaca, koji predlažu Predsjednika. Socijalnu pllitiku vodi Socijalni Savjet, a ne državni organi i političke partije, koje socijalnu politiku obično

zloupotrebaljavaju u političke svrhe. Savjet organizuje sledeće socijalno - ekonomske projekte: socijalne karte građana, kontrola cijena komunalnih usluga u odnosu na građane, predlaganje zakona o radu i koordinacija kolektivnih ugovora, opšteg, granskog, pojedinačnog..., određivanje minimalne cijene rada, odnosno minimalne cijene sata rada, kako bi radnici mogli u okviru raspoloživog radnog vremena raditi na više mjesta i tako uvećavati standard, socijalno stanovanje (dobijanje stana na trajno korišćenje uz povoljnu stanarinu), formiranje i distribucija socijalne pomoći. Krovni Socijalni savjet je na državnom nivou, a po opštinama se, po istom principu, osnivaju opštinski socijalni savjeti. Državni penzioni fond je posebna institucija u nadležnosui Socijalnog Savjeta, koja obezbeđuje minimalne penzije. Privatno penziono osiguranja je dodatno osiguranje i štednja koja obezbeđuje dodatnu penziju (penzija plus).

ENERGETIKA

CEP cijeni da je skladan razvoj energetskeg sektora preduslov održivog ekonomskog razvoja i životnog standarda, a u konačnom i političke stabilnosti, bezbjednosti i nacionalnog suvereniteta države. CEP će zastupati moderno načelo održivog razvoja u vidu "magičnog trougla", koji, pored *ekološke ravnoteže*, obuhvata i *ekonomsku efikasnost* i *socijalnu pravednost*.

Svi poznati dugoročni svjetski energetskegi scenariji predviđaju radikalne strukturne promjene sa preorijentacijom na dominantno učešće „zelene energije“ iz novih obnovljivih izvora (bez emisije CO₂) i na dostizanje visoke energetske efikasnosti.

Kao i ostala društva i države, Crna Gora se uveliko suočava sa dva ključna i međusobno uslovljena problema: kako zadovoljiti narastajuće potrebe za energijom i kako pritom umanjiti narušavanje ekološke ravnoteže i globalne klimatske promjene?

U decenijama pred nama dominiraće teme energetske sigurnosti, očuvanja prirodnih resursa i borbe protiv klimatskih promjena. Samo novo znanje i tehnološka (r)evolucija u svim karikama energetskeg lanca, od proizvodnje primarne, do potrošnje finalne energije, može osigurati tranziciju ka sistemu energetske održivosti.

CEP proizvodnju energije cijeni kao djelatnost jednakog značaja kao i proizvodnju hrane, sirovina i obezbeđenje potrebnih količina vode.

CEP smatra da sektor energetike Crne Gore treba razvijati kao otvoren sistem u skladu sa energetskeim sistemom EU, atraktivan za privatna domaća i inostrana ulaganja.

Energetskegi sektor Crne Gore bi, pored aktiviranja neiskorišćenih potencijala, morao pratiti evropske i svjetske trendove u oblastima dekarbonizacije proizvodnje električne energije, supstitucije naftnih derivata u transportu novim gorivima, niskoenergetske gradnje, pametnih (“smart”) električnih mreža i sl.

CEP cijeni da su mogući izvori sredstava: država (budžet i suvlasnički udio države u energetskeim preduzećima), privatni sektor, javno-privatno partnerstvo i razvojni fondovi.

Uprkos opštih deklarativnih iskaza o održivom razvoju, Crna Gora je danas po svim navedenim zahtjevima zaglavljena u prošlost. U potonjih 50 godina u Crnoj Gori nije izgrađen nijedan značajni izvor električne energije.

CEP vidi ključ rješenja u dugoročnoj strategiji baziranoj na novoj energetskejoj politici. Zbog višegodišnjeg perioda gradnje energetskeih izvora i krupnih infrastrukturnih objekata (gasovodi, dalekovodi i sl.) energetika se, uz sve neizvjesnosti koje donosi budućnost, mora dugoročno planirati.

Nova energetska politika podrazumijeva odgovornost i kompetentnost državnih organa i vitalnost privrede da, u stalno promjenljivim globalnim političkim i ekonomskim procesima, učine sve da prirodne i ljudske resurse aktiviraju za dobrobit nacionalne ekonomije i građana Crne Gore.

Crna Gora raspolaže hidroenergetskim potencijalom koji spada u sam svjetski vrh po ekonomičnosti i po pogodnosti uklapanja u ekološko i socijalno okruženje. Uprkos tome, Crna Gora zaostaje u korišćenju vodnih potencijala, ne samo u odnosu na razvijene zemlje, već i u odnosu na najbliže okruženje.

U vezi korišćenja hidropotencijala neophodno je da Crna Gora, uz eventualnu asistenciju ili arbitražu evropskih institucija, postigne dogovore sa susjednim državama (Srbija, BiH, Hrvatska) oko iskorišćenja hidropotencijala na pograničnim vodama.

Zadržavanje većinskog državnog vlasništva nad velikim elektranama i prenosnim kapacitetima treba tretirati kao nacionalni cilj prvog reda.

Pored hidropotencijala velikih vodotoka kao najvećeg izvora čiste obnovljive energije, Crna Gora raspolaže i značajnim potencijalom novih obnovljivih izvora energije (manji vodotoci, solarna energija, vjetar i biomasa).

Neophodno je procijeniti dobra i loša energetska i ekološka svojstva postrojenja malih elektrana, solarne energije, energije vjetra, biomase i ostalih novih obnovljivih izvora.

U energetskom sektoru postoji veliki kapacitet neiskorišćene energetske efikasnosti. Posebno u pogledu supstitucije električne energije za toplotne potrebe drugim energentima i tehničkim sistemima.

Bez obzira na visoku intonaciju političkih deklaracija o održivom razvoju, napredak Crne Gore u pogledu praktičnih rezultata zaštite okoline u energetici je ograničen. Višestruko veći intenzitet emisija CO₂ od prosjeka EU ukazuje na zastarjelu i neefikasnu tehnologiju upotrebe energenata u Crnoj Gori.

Iz namjenskih budžetskih fondova neophodno je obezbjediti socijalnu zaštitu ugroženih (ranjivih) kupaca energije.

CEP podržava sve planove izgradnje električnih, gasnih i drugih interkonekcija sa državama regiona i Evrope. Crnoj Gori preostaje da nađe svoje mjesto na evropskoj i svjetskoj energetskej mapi i da svoje prirodne i stručne resurse angažuje za dobrobit nacionalne ekonomije i svojih građana.

POLJOPRIVREDA

Poljoprivreda je sektor koji predstavlja osnovni ili značajan dopunski izvor prihoda za oko 50 000 domaćinstava u Crnoj Gori. Ujedno, primarna poljoprivreda, prema realnim procjenama, godišnje stvara preko 500 miliona eura ukupne vrijednosti, a zajedno sa agroindustrijom ostvaruje preko 700 miliona nove vrijednosti i tako čini gotovo 8% ukupne ekonomije Crne Gore.

Ukupne poljoprivredne površine u Crnoj Gori iznose 520 000 ha, od čega je 180 000 ha obradivih, odnosno 0,80 ha ukupnih i 0,29 ha obradivih površina po glavi stanovnika. Ovi podaci se posljednjih 50 godina citiraju u svim crnogorskim poljoprivrednim i drugim strategijama i analizama čime se pokušava naglasiti da su te površine dovoljne da u Crnoj Gori poljoprivreda i druge prateće poljoprivredne djelatnosti dožive napredak.

Navedene površine i strategije, međutim, nisu donijele očekivani napredak u poljoprivrednoj proizvodnji. Naprotiv, kako je poljoprivreda navećim dijelom vezana za rural, demografsko praznjenje ovih područja, koje se odvija posljednjih 70 godina, jasno ukazuje da se

stanovništvo i dalje kreće prema urbanim sredinama gdje je mogućnost zapošljavanja veća a sam društveni život potpuniji. Pored demografskog praznjenja ruralnih područja, koja je najveća prijetnja proizvodnji hrane i samoj poljoprivredi, po pitanju ishrane stanovništva u Crnoj Gori ne postoji prehrambena sigurnost. Naime, Crna Gora uvozi 600 mil € hrane i pića, dok je izvoz 50 mil € .

Dodatno, u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu broj zaposlenih u ukupnom broju zaposlenih u Crnoj Gori (203545 – 2019. g., 176693 – 2020. g.), iznosio je 1998 (2019), odnosno 1553 (2020), ili „čitavih“ 0,98%, odnosno 0,87%. Ove brojke ukazuju svu pogubnost stanja u poljoprivredi i nezainteresavanost stanovništva za poljoprivredne djelatnosti.

U poređenju sa našom drugom granom – turizom (tj. pružanjem smještaja, hrane i usluga), koja je zajedno s poljoprivredom proglašavana za temelj razvoja Crne Gore, turistička privreda prema istim parametrima angažuje 9% odnosno 7,5% od ukupno zaposlenog stanovništva.

Na drugoj strani udio trgovine na malo i veliko u zapošljavanju dvostruko je veći. Ovaj kratak pregled upućuje na jasan zaključak – da stanovništvo inklinira uslužnim djelatnostima u kojima je obrt kapitala brži.

Takođe, u bruto vrijednosti proizvodnje (2019) Crne Gore poljoprivreda (520 mil €) učestvuje sa 6,3% (2019), dok pružanje smještaja, hrane i usluga (780 mil €) učestvuje sa 9,5%, dok je udio trgovine i građevinarstva dvostruko veći.

Danas, postoji nekoliko puteva razvoja poljoprivrede u Crnoj Gori.

Naime u strukturi potražnje hrane najveći su zahtjevi za animalnim proizvodima (meso, mlijeko, jaja, uključujući i ribu), biljnim uljima i šećerom, i kako ove tri grupe hrane obuhvataju 30% od ukupne potrošnje hrane (taj trend će rasti), jasno je da pravac razvoja treba da idu u tom smjeru.

Zahvaljujući potražnji za animalnim proizvodima i velikoj površini pod pašnjacima razvoj stočarsva predstavljao bi prioritet, posebno u centralnoj i sjevernoj regiji Crne Gore. Sljedstveno tome jedan od puteva razvoja su porodične farme, koje će biti mjesto zapošljavanja i mjesto proizvodnje hrane. U okviru stočarske proizvodnje, proizvodnja mlijeka zahtijeva kontinuirane količine za otkup kao i za preradu na porodičnim farmama uz ispunjene zahtjeve za bezbjednost hrane. Prerada domaćih proizvoda u male i srednje serije prvoklasnih sireva i suhomesnatih proizvoda bile bi podstaknute mjerama poljoprivredne i ekonomske politike. Posebno bi poreski bili stimulisani svi stanovnici mlađi od 40 g ukoliko se odluče da se posvete poljoprivrednoj proizvodnji. Kao prateća grana za uspješnu stočarsku produkciju, jako je važna i proizvodnja stočne hrane.

Pčelarstvo i proizvodnja meda vrhunskog kvaliteta, koji se dobija sa značajnih površina medonosnog bilja, predstavlja jako važnu djelatnost u Crnoj Gori. Zato je neophodna direktna podrška plčelarima u cilju očuvanja i poboljšanja kvaliteta meda i njegove konkurentnosti.

Sektorom ribarstva i marikulture najznačajnije je održivo upravljanje resursima ribe i drugih vodenih organizama, unapređenje ribarske flote za eksploataciju demerzalnih i pelagičnih resursa.

Među drugim poljoprivrednim granama proizvodi dobiveni iz biljna proizvodnje su u strukturi ishrane čovjeka takođe važni. Takva proizvodnja takođe zahtijeva direktnu finansijsku podršku po jedinici oranice i ekstra stimulans za privođenje proizvodnji neobrađenih površina. Od posebne su važnosti proizvodnja žitarica i krompira u centralnom i sjevernom dijelu Crne Gore.

U južnom i centralnom dijelu Crne Gore posebno bi bio stimulisan uzgoj i proizvodnja agruma, južnog voća, maslina i vinove loze, koje već imaju prepoznatljivu proizvodnju u područjima s povoljnim klimatskim uslovima.

Sve navedene grane poljoprivrede i institucije biće podržane mjerama kreditne politike (MIDAS), tržišno-cjenovne politike (podsticaji najboljim farmerima), sredstvima podrške EU (IPARD), sve u cilju jačanja i ravoja privatnih gazdinstava te same ruralne ekonomije. Sredstva podsticaja takođe moraju biti usmjerena kako na početnike i male proizvođače, ali i ekonomski razvijene i komercijalno orjentisane proizvođače. Ovakve aktivnosti podrazumijevaju i razvoj sela, prvenstveno kroz razvoj seoske i međuseoske infrastrukture.

Ovakvim načinima podsticanja i razvoja poljoprivrede težićemo ostvarenju prehrambene sigurnosti u Crnoj Gori uz stvaranje ambijenta za otvaranje novih radnih mjesta.

Iako se o poljoprivrednim resursima uvijek govori u superlativima, ishrana crnogorskog stanovništva i dalje se odvija iz uvoza, a stopa zaposlenosti u poljoprivredi je 1%.

CEP će transparentno i kontinuirano predstavljati sve ideje, planove i strategije za razvoj poljoprivrede.

Osnovni ciljevi:

- Usklađivanje ekonomskog rasta uz oslonac na poljoprivredu,
- prehrambena sigurnost i ishrana sopstvenog stanovništva kroz zapošljavanje na porodičnim farmama, uz održivu eksploataciju postojećih resursa,
- kompatibilnost proizvodnje sa ekološkim standardima uz ekološku odgovornost svakog proizvođača,
- proizvodnju hrane oslonjena na etičke osnove – standarde kvaliteta (bezbjednost hrane), čiste tehnologije, korišćenje obnovljivih izvora energije,
- permanentan razvoj prepoznatljive porodične proizvodnje u malim i srednjim serijama, visokih i ujednačenih standarda kvaliteta, s oznakom geografskog porijekla,
- unapređenje rada komercijalnih proizvođača u poljoprivredi,
- tržišno orjentisana privreda uz preduzetničke inicijative i zaštitu proizvođača i potrošača.
- zaustavljanje demografskog praznjenja rurala.

Stambena politika

Zbog izraženog problema u ovoj oblasti, prethodnih devijacija u ovoj oblasti stambenu politiku CEP vidi kao vrlo važan segment svojeg budućeg djelovanja. Stanovanje je osnovna čovjekova potreba i pretpostavka njegove reprodukcije, najveća materijalna vrijednost prosječnog domaćinstva i temelj prosperiteta svakog društva pa i crnogorskog. Budući da je problematika stanovanja ekonomski, socijalno i politicki vrlo osjetljivo područje zalažemo se za otvaranje širokemu rasprave prilikom donošenju zakonske regulative iz ove oblasti kako se ne bi stvarali interesni lobii koji generišu neželjena socijalno politička nezadovoljstva. CEP se zalaže za takvu stambenu politiku koja će se zasnivati na primjeni ekonomskih kriterijuma i tržišnih odnosa u kojima će stambena politika postati bitan činilac ukupnog društveno ekonomskog razvoja. Istovremeno se zalažemo i za afirmaciju socijalne funkcije stambene politike, za solidarnu stambenu izgradnju i za stvaranje približno jednakih uslova za sve građane u zadovoljavanju stambenih potreba.

Prekidanjem prakse izgradnje stanova za privilegovane koji time ne rješavaju svoje stambeno pitanje već uvećavaju svoj stambeni fond ne samo da se nije ostvarila misija da svaki stanovnik Crne Gore ima mogućnost da bude stambeno zbrinut, već tim pristupom nijesu stvoreni ni uslovi za pokretanje biznis inicijativa u stambenoj izgradnji, koje moraju biti društveno nadzirane i stimulisane. U vremenu velikih socijalnih promjena, stambeni problemi i ciljevi moraju biti jasno izloženi kako bi se što kvalitetnije i lakše prebrodilo tranziciono razdoblje koje još traje u Crnoj Gori.

U tom smislu je potrebno pažljivo razgraničiti odgovornosti među različitim subjektima: države, lokalne zajednice, komunalnih službi, privatnih investitora, građevinara, stambenih zadruga, građanskih udruženja i sl.

CEP se zalaže za sljedeće ciljeve u stambenoj politici:

- izgradnja stanova za sve socijalne kategorije i pojedince koji ih nemaju;
- zaštita podstanara od samovolje stanodavaca;
- ukidanje ilegalnog stambenog tržišta i uvođenje jasnih stambenih

programa;

- utvrđivanje čvrstih izvora finansiranja stanogradnje i razvijanje prakse neprofitnih ali kontrolisanih i nadziranih stambenih zadruga uz razrađene mogućnosti dugoročnog kreditiranja kroz stimulanje vlastite inicijative građana;
- stimulanje povratka stanovništva u nerazvijena područja i preduprjeđenje daljeg iseljavanja iz tih područja.

CEP smatra da je neophodno izraditi nacionalni stambeni program na osnovu koga treba donijeti nove zakone o stambenim odnosima koji će pomiriti disbalans nepovoljnog stanja i realnih potreba. Država će kroz socijalne programe osigurati rješavanje stambenih problema socijalno ugroženog stanovništva te rješavanje stambenih problema najugroženijim kategorijama društva.

CEP smatra neophodnim uvođenje ekonomskih stanarina uz razrađen sistem subvencionisanja socijalnih slučajeva. CEP se energično protivi svakoj daljoj dodjeli stanova privilegovanim osobama iz političkog i javnog života u javnim i državnim službama, koje bi oni mogli kao ranije otkupljivati uz povoljne uslove i na taj način sticati ogromne ekonomske koristi na račun drugih građana koji nemaju riješeno stambeno pitanje.

OBRAZOVANJE I KULTURA

Ključ uspjeha svakog društva je kvalitetno obrazovanje, a obrazovna politika mora biti zasnovana na zdravim osnovama. Crnogorska evropska partija (CEP) zalagaće se za kvalitetnu obrazovnu politiku na svim nivoima obrazovanja. Sve što predstavlja kvalitetan domet prethodnih obrazovnih politika treba unaprijediti i prekinuti praksu da obrazovanje bude prostor za manipulaciju.

Zalagaćemo se za sljedeće:

Poštovanje međunarodne norme koja podrazumijeva ravnopravan pristup obrazovanju; sprečavanje diskriminacije i omogućavanje kvalitetnog obrazovanja svima; kvalitetno obrazovanje kao JAVNO DOBRO i OSNOVNA SOCIJALNA VRIJEDNOST.

Obrazovanje koje je zasnovano na međunarodnim normama po pitanju poštovanja zagarantovanih ljudskih prava; razvoj antidiskriminatorne politike.

Obrazovanje koje osposobljava mlade ljude za život u multikulturalnom demokratskom društvu; značaj angažovane intelektualne misli.

Obrazovna politika koja isključuje korupciju, favorizovanje (kredibilan kadar na određenim pozicijama; suzbijanje političkih i individualnih interesa).

Baštinjenje inkluzivne politike; demokratska kultura u školama.

Razvoj sekularnog društva.

Poštovanje i zalaganje za kulturnu raznolikost: lingvističku, etničku, vjersku...

Razvijati svijest o akademskom poštenju u svakom segmentu.

Izvršiti reviziju učinka obrazovnih politika na svim nivoima obrazovanja (usaglašavanje sa evropskom obrazovnoj politikom).

Osnažiti ulogu i položaj prosvjetnih radnika.

Angažovan pristup potrebama mladih ljudi: srednjoškolci i studenti koji se nalaze na školovanju van granica Crne Gore (baza podataka; aktivnija saradnja sa dijasporom; povratak mladih ljudi u Crnu Goru uz jasnu nacionalnu strategiju).

Predmetni programi da nastave multidisciplinarni i multinacionalan pristup; društvena integracija svih različitosti.

Razvijanje svijesti o značaju nacionalnoga bića (istorija umjetnosti, književnost, istorija). Od najranijeg uzrasta njegovati i štititi nacionalni i građanski aspekt: poznavanje himne i ostalih državnim simbola.

Promocija multikulturalnosti sa jasnim osvrtom na svaki kulturološki okvir koji egzistira u društvenoj zajednici.

Rad na promociji i očuvanju kulturne baštine (veća zastupljenost kroz obrazovne kurikulume); promocija starih zanata koji čuvaju identitetske vrijednosti.

Osnivanje štampanih/elektronskih medij/platformi koji će aktivno promovisati crnogorski identitet i kulturu, kao i identitet drugih naroda u Crnoj Gori.

Očuvanje i promocija materijalne i nematerijalne baštine Crne Gore.

Baštinjenje prirodnog, kulturno-istorijskog i duhovnog nasljeđa Cetinja kroz veću zastupljenost u samim obrazovnim programima.

Zasebno izdvojiti resore: Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo nauke.

Obavezno uvođenje predmeta nacionalna istorija Crne Gore u osnovne i srednje škole

Kultura je osnov sveukupnog raznorodnog ali i jedinstveog identiteta države Crne Gore i CEP će se zalagati za jačanje institucija kulture Crne Gore i insistiraće na sve većim ulaganjima države u kulturu, podržavati značajne kulturne projekte i pojedince u njihovom kreativnom radu i stvaralaštvu. Selektivan pristup u kulturnoj politici nije nam prihvatljiv. Podržaćemo afirmaciju svih institucija i organizacija iz Crne Gore koji doprinose razvoju i afirmaciji iz oblasti umjetnosti, prvenstveno filma, pozorišta, književnosti, muzike i drugih kulturnih djelatnosti.

ZAŠTITA PRIRODE, ŽIVOTNE SREDINE I ODRŽIVI RAZVOJ

Zaštita prirodne i životne sredine je jedan od najvećih izazova sa kojim se danas i u budućem vremenu suočava Crna Gora. CEP će ovim ekološkim aspektima posvetiti dužnu pažnju. CEP će insistirati da se u svakoj budućoj Vladi Crne Gore formira samostalno Ministarstvo zaštite širine i životne sredine ili pak Ministarstvo ekologije, što imaju sve evropske države. Ovu ideju temeljimo na tome što je Crna Gora kada se uzmu u obzir njeni

prirodni potencijali jedna od najljepših država Evrope i da je koncept i vizija ekološke države najsigurniji put njenog uspješnog razvoja. Principi zaštite prirode i životne sredine i principi integralnog održivog razvoja u harmoniji sa prirodom biće uvršćeni u sve razvojne politike, počev od Prostornog plana Crne Gore, sektorskih strategija i donošenja najboljih zakonskih rješenja. CEP će se zalagati da se osnaže i intenziviraju aktivnosti u okviru poglavlja 27 – Zaštita životne sredine sa ciljem da se značajni projekti iz ove sfere iz nivoa inicijacije prevedu u radnu konsolidaciji i uspješno završe. Tu se prije svega misli na projekat NATURA 2000, usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim i dr.

Držane vlasti kad je u pitanju ekologija nijesu zakazale samo zadnje tri godine, što je više nego očigledno, već i prethodnih 30 i više godina. Jedina svijetla tačka jeste Deklaracija o ekološkoj državi Crnoj Gori, u trenutku kada je usvojena (20. septembra 1991. godine), bila je odraz svjesnosti o ugrožavanju prirode, duga prema njoj i budućim generacija i možda dobra prilika da se komercijalizuje jedna ideja po mnogo čemu humana i jedinstvena ili je ona bila samo uklapanje u svjetske trendove i dobar marketing tada tek formirane političke garniture? Priroda je najveće bogatstvo Crne Gore i njen najveći brend. Prostorni Plan Crne Gore, kao najznačajniji strateški dokument za naredni period do 2040 godine još nije završen. S obzirom da je Crna Gora ekskluzivna turistička destinacija, potrebno je zaštitu prirode i životne sredine staviti u vrh državnih prioriteta, što znači mobilizaciju svih sektora u društvu od Vlade, ministarstava, stručnih i naučnih institucija, državnih i privatnih preduzeća, lokalnih samouprava, veoma brojnog i šarolikog NVO - sektora i medija. CEP će se truditi da intenzivira saradnju između nadležnih državnih organa i institucija, stručnih i naučnih institucija i NVO sektora i podigne je na znatno veći nivo koji bi se ogledao u profilaciji multidisciplinarnih projekata i naučnih istraživanja čiji bi rezultati bili obavezujući za sve. Takođe je potrebno mnogo više ekološkog obrazovanja i u okviru svih vrsta škola i fakulteta, što više ekoloških kurseva, predavanja, ekoekskurzija, ekokampova, ekoplaninarenja, ekomagazina, ekoloških radio i tv emisija, ekoreklama, ekofilmova, ekoloških časopisa, priručnika, video materijala, okruglih stolova, ekosajmova, ekofestivala, savjetovanja, simpozijuma, kongresa itd. CEP će inicirati projekat “Očistimo Crnu Goru”, koji bi trajao cijele godine i imao bi za cilj da se Crna Gora očisti od svih vrst deponija i otpada raznih vrsta. Hitno treba donijeti zakon i podzakonska akta o otpadu i definisati nadležnosti, kako na lokalnom, regionalnom, tako i na nacionalnom nivou.

Nacionalni parkovi već odavno ne ostvaruju onu svoju funkciju zbog kojih su formirani, pa je potrebno donijeti nove zakone o nacionalnim parkovima i zaštiti prirode i životne sredine. što je posebno kulminiralo zadnje dvije godine. Kadrovska infrastruktura je na niskom nivou. Edukacija i jačanje ljudskih resursa kao jednog od glavnih problema u radu ekoloških i dr., institucija se ne rješava godinama, jer su se one pretvorile u poligone za politička a ne stručna i ekološka rješenja. Nedostatak stručnog kadra u sferi prirodnjačkih stručnih i naučnih istraživanja je više nego evidentan a postoje oblasti koje su praktično nepokrivene. Ne postoji nikakav program o afirmaciji stručnih i naučnih radnika, jer su oni tretirani maltene kao pripravnici.

Problemi koji se odnose na zaštićena područja Crne Gore su: požari, nepostojanje i kašnjenje sa donošenjem planova upravljanja, nedozvoljena gradnja, nedozvoljeno odlaganje smeća, krivolov, nedozvoljena i nekontrolisana sječa stabala u šumama, nedovoljan broj rendžera za kontrolu nedozvoljenih radnji u zaštićenim područjima, nedozvoljeno i nekontrolisano branje ljekovitog bilja u komercijalne svrhe, nedozvoljeno održavanje koncerata u zonama zaštite NP, negativan uticaj buke na životinjski svijet, neadekvatna i nedovoljna turistička signalizacija i dr. Požari su svakako jedan od najvećih problema u zaštićenim onjektima prirode i uopšte u Crnoj

Gori. Štete od njih su astronomske, mjere se desetinama i više miliona eura, a posljedice su više nego katastrofalne.

CEP će u svom radu afirmisati zlatno pravilo da su izvorni prirodni resursi potencijalne turističke atrakcije koje nastaju prilagođavanjem raznovrsnim i zahtjevnim turističkim potrebama. Priroda Crne Gore je neosporno turistički visoko potencijalan prostor, u njoj se prožimaju prirodne specifičnosti i atraktivnosti sa kulturom, istorijom i tradicijom naroda koji su na ovim prostorima živjeli i sada žive, i sa svojim raznovrsnim i bogatim prirodnim i kulturno-istorijskim spomenicima su dragocjena svjedočanstva bogate istorijske prošlosti.

Problem zagađenja od nekih deponija je djelimično riješen ili se rješava. Današnji zagađivači, odnosno zagađivanje životne sredine drugačijeg je karakera, dok su same posljedice drugačije izražene. I dalje dominira gorući problem u Crnoj Gori - zagađenje neprečišćenim ili nedovoljno prečišćenim otpadnim vodama iz naselja, raznim vrstama otpada koje u potpunosti ne završava na sanitarnim deponijama. Drugačije su izražene i posljedice od zagađenja vazduha u naseljima, najčešće praškastim materijama itd. Slična je situacija sa zagađivanjem zemljišta i podzemnih voda. Posebno je pitanje parametara zagađenosti i smanjenog kvaliteta hrane, uključujući korišćenje hrane koja je zasnovana na GMO u kom pogledu dijelimo uslove i sudbinu drugih zemalja u regionu. U oblasti upravljanja otpadom važno je napomenuti da u dužem vremanskom periodu stanje u pomenutim oblastima u Crnoj Gori nije na zadovoljavajućem nivou, ali da se može konstatovati da su aktivnosti djelimično intezivirane u cilju unaprijeđenja stanja u ovim oblastima Današnji ekološki problemi, tj. pitanja, vezani su sa dostignutim nivoom demokratizacije cijelog društva, ne samo njegovih privilegovanih slojeva. Nema ekološkog pitanja koje nije istovremeno i demokratsko.

CEP će stalno podsjećati državnu upravu za ispunjavanje obaveza, pogotovo kada je poglavlje 27 u pitanju (zaštita životne sredine) sa kojima se već odavno kasni. Administrativni, pa i stručni kapaciteti u ovoj oblasti su relativno mali i u velikoj mjeri neefikasni. EU promovise snažnu klimatsku akciju, održivi razvoj i zaštitu životne sredine. Pravna tekovina EU obuhvata propise koji se odnose na klimatske promjene, kvalitet vode i vazduha, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, industrijsko zagađenje, hemikalije, buku i civilnu zaštitu. Crna Gora ima određen i ograničen nivo spremnosti u ovoj oblasti. Ostvaren je zanemarujući napredak u pogledu dodatnog usaglašavanja sa pravnom tekovinom EU, zaštite prirode i razvoja Nacionalnog energetskog i klimatskog plana. I dalje su potrebni značajni naponi kada je riječ o sprovođenju i izvršenju, naročito u oblasti upravljanja otpadom, kvaliteta vode, zaštite prirode i klimatskih promjena. U predstojećim godinama Crna Gora treba da intenzivira ambicije ka zelenoj tranziciji.

EK je, u posljednjem Izvještaju o Crnoj Gori, u okviru poglavlja 27 konstatovala „ograničeni napredak“, što je ocijenjeno kao najgori rezultat u posljednjih nekoliko godina, navodeći da to ne iznenađuje „imajući na umu da je proces pregovora u ovoj oblasti skoro pa zaustavljen“, što govori da problemi u oblasti životne sredine i klimatskih promjena nijesu bile prioritet prethodne, pa ni sadašnje Vlade.

CEP će inicirati izmjene Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata u skladu s obavezama koje proističu iz Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu. U CEP-u održivi razvoj doživljavamo ne samo kao moralnu obavezu i temeljnu političku odrednicu, već i ozbiljnu priliku za intenziviranje procesa ekonomskog rasta i razvoja Crne Gore. Mogućnost ponovne upotrebe sekundarnih sirovina otvara širok prostor za nove preduzetničke inicijative. Kako bismo, u tom smislu, uhvatili korak s razvijenim svijetom, potrebno nam je puno kvalitetnije upravljanje komunalnim otpadom i predani rad na podizanju svijesti o značaju reciklaže.

SPORT I OMLADINA

Sport je doprinio pronosjenju imena naše države po svim meridijanima svijeta. Sport doprinosi povezivanju mladih, osim psiho-fizičkog i mentalnog razvoja od ključnog je značaja za razvijanje prijateljstava, umrežavanje, razvoj samopouzdanja i što je najvažnije prihvatanje različitosti, međusobnog poštovanja i razumijevanja, a ono najbitnije za decu i mlade prihvatiti poraz i umjeti i smjeti priznati grešku. Kao i slaviti dostojanstveno sportsku pobjedu. Crnogorska evropska partija, sa tim u vezi, zalagaće se za razvoj sporta i afirmaciju dece i mladih. Povezivanju dece iz matične države, sa našom decom u dijaspori kroz radionice sporta i edukativne kampove i na druge adekvatne načine.

Crnogorska evropska partija radiće na podsticanju, pomaganju i unaprijeđivanju rada kako sportskih institucija i klubova, tako i sportskih udruženja na teritoriji države Crne Gore. Ono što je neophodno i prijeko potrebno kod nas jeste rad na projektima (tribine, seminari, konferencije, paneli, stručna predavanja). Potrebno je umrežavanje i dinamičnost između amaterskih i profesionalnih sportskih klubova. Takođe, samofinansiranje bi se kroz razne aktivnosti i oblike projekata obavljalo preko evropskih institucija, evropskih fondova koji se zalažu za sportske vrijednosti i pronosjenje zdravih stilova života. Potrebna su veća ulaganja države i jedinica lokalne samouprave u sport i sportske klubove. CEP će insistirati i na zdravoj privatizaciji sportskih klubova u Crnoj Gori, u skladu sa evropskom i svjetskom praksom i standardima, tržišnim uslovima, javnim interesom i u skladu sa zakonskim propisima.